

“หม้อข้าวหม้อแกงลิง” (*Nepenthes mirabilis*)

ชื่อท้องถิ่น : หม้อข้าวหม้อแกงลิง, แขนงนายพราน

ชื่อสามัญ : หม้อข้าวหม้อแกงลิง, monkey cups

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Nepenthes mirabilis*

วงศ์ : Nepenthaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หม้อข้าวหม้อแกงลิงที่นิยมปลูกเลี้ยงในเมืองไทย ได้แก่ สกุล *Nepenthes* จัดเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ที่เป็นไม้เลื้อย จะพบได้ตามพื้นที่ชุ่มชื้นแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงมีส่วนประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. หม้อ คือส่วนที่เป็นกระเปาะสีเขียวๆ ที่ห้อยอยู่ปลายใบ ซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของใบที่เปลี่ยนแปลงไปทำหน้าที่พิเศษ สำหรับดักเหยื่อเพื่อเป็นอาหารใบแก่ต้นพืช โดยส่วนของหม้อหรือกระเปาะดักเหยื่อ (pitcher) จะประกอบด้วยส่วนต่างๆดังนี้

๑.๑ ส่วนล่อเหยื่อ (Attractive zone) ประกอบด้วย ตัวหม้อ ปาก และฝา ซึ่งมีสีสันและลวดลายสวยงาม มีต่อมน้ำหวานล่อเหยื่อที่มักเป็นพวกมด ส่วนปากหม้อมีผิวเรียบลื่น ทำให้เหยื่อพลัด ตกกลงไปในหม้อได้ง่าย

๑.๒ ส่วนที่มีขี้ผึ้ง (Waxy zone) ผิวด้านในหม้อที่อยู่ติดจากบริเวณปากลงไปประมาณหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งมีสีขาวนวลเรียบลื่นคล้ายเคลือบด้วยขี้ผึ้ง ทำให้เหยื่อไม่สามารถปีนกลับขึ้นมาได้ ๑.๓ ส่วนที่ย่อยซากเหยื่อ (Digestive zone) เป็นส่วนที่อยู่ลึกที่สุด มีต่อมเล็กๆมากมาย ทำหน้าที่ผลิตน้ำย่อยตั้งแต่ก่อนฝาเปิด มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนๆ สามารถย่อยสลายซากเหยื่อส่วนที่อ่อนนุ่ม เพื่อดูดซึมธาตุอาหาร

๒. ดอก หม้อข้าวหม้อแกงลิงเป็นพืชที่มีดอกแยกเพศอยู่ต่างต้นกัน (Dioecious) และจะออกดอกเมื่อเติบโตเต็มที่ โดยขนาดที่เหมาะสมแก่การวางจำหน่าย มักจะเป็นไม้วัยอ่อนที่ยังไม่เลื้อยยาวเกินไป ดังนั้น ผู้ปลูกเลี้ยงมือใหม่จึงไม่ค่อยมีโอกาสได้เห็นส่วนของดอก โดยช่อดอกเป็นช่อกระจกระจ (raceme) หรือ ช่อแยกแขนง (panicle) แต่ละแขนงย่อยมี ๑-๓ ดอก ถ้าต้นที่ได้จากการเพาะเมล็ดจะต้องรอ จนกระทั่งออกดอกจึงจะสามารถทราบได้ว่าเป็นต้นเพศผู้หรือเพศเมีย แต่ถ้าเป็นต้นที่ได้จากการปักชำ ก็จะได้ต้นเพศเดียวกับต้นพ่อแม่พันธุ์-แม่พันธุ์เสมอ

ช่อดอกเพศผู้

ช่อดอกเพศเมียของไวคิง

๓. ผลและเมล็ด หลังจากดอกเพศเมียได้รับการผสมเกสร จะมีการเติบโตขึ้นเรื่อยๆเป็นฝักรูปรีเรียวยาว ประมาณ ๒ เดือนต่อมาฝักจะแก่และมีสีน้ำตาลและแตกออกเป็น ๔ พู โดยจะเริ่มแตกจากส่วนล่างของช่อ ภายในมีเมล็ดเล็กๆ คล้ายเส้นด้ายประมาณ ๕๐-๕๐๐ เมล็ด สามารถนำไปขยายพันธุ์ได้

รูปถ่ายเมล็ดพืชกินเนื้อที่โตขึ้น
หลังผสมเกสร

รูปถ่ายหน่อไม้ที่ได้จากการผสม
กับเมล็ดพันธุ์
(ที่มา : ฟิลลิปส์ Carnivorous Plant)

รูปถ่ายหน่อไม้

การปลูกหม้อข้าวหม้อแกงลิง

วัสดุปลูก

- กาบมะพร้าวสับ ควรล้างและแช่ให้เปียกชุ่มก่อนนำมาใช้
- สแฟกนัมมอส ควรล้างและแช่ให้เปียกชุ่มก่อนนำมาใช้ แต่จะไม่เหมาะกับการรดน้ำทุกวัน เพราะสแฟกนัมมอสจะอุ้มน้ำมากเกินไป

ภาชนะปลูก

- กระจกพลาสติก กระจกดินเผา หรือกระจกรูปแบบใดก็ได้ โดยจะเปลี่ยนกระจกตามขนาดของต้น เพื่อให้ต้นมีขนาดใหญ่ขึ้น และไม่อัดแน่นในกระจกมากจนเกินไป

ความชื้นในอากาศ

- หม้อข้าวหม้อแกงลิงจะเป็นไม้ทนแดด และสามารถปลูกกลางแจ้งได้ แต่ถ้าสถานที่ปลูกเลี้ยงแห้งแล้งขาดความชุ่มชื้น ก็อาจส่งผลให้หม้อข้าวหม้อแกงลิงไม่ผลิหม้อหรือหม้อเหี่ยวแห้งเร็ว วิธีเพิ่มความชื้นโดยการรดน้ำรอบๆบริเวณพื้นที่ปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูร้อน หรือใช้การติดตั้งระบบสปริงเกอร์ให้พ่นละอองน้ำช่วยลดอุณหภูมิในช่วงหน้าร้อน

แสงแดด

- ต้องได้รับแสงแดดไม่ต่ำกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ตลอดทั้งวัน หรืออย่างน้อยเป็นเวลา ๕ ชั่วโมง

น้ำ

- ควรรดน้ำทุกวันๆละ ๑ ครั้ง ถ้าช่วงฤดูร้อนควรเพิ่มเป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้า/บ่าย หรืออาจใช้จานรองกระจกใส่น้ำไว้สำหรับคนปลูกเลี้ยงที่ไม่ค่อยมีเวลารดน้ำ และถ้าเป็นต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงที่โตแล้ว จะมีใบที่มีขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมกระจก ทำให้น้ำที่รดไหลลงไปในกระจกไม่สะดวก จึงอาจขาดน้ำได้ง่าย ดังนั้นควรระมัดระวังเรื่องการให้น้ำว่าน้ำที่ให้ไหลลงกระจกแน่นอนแล้ว

การขยายพันธุ์หม้อข้าวหม้อแกงลิง

การปักชำกิ่ง

เหมาะสำหรับหม้อข้าวหม้อแกงลิงชนิดที่โตเร็วและมีลำต้นขนาดใหญ่ไม่ใหญ่มาก วิธีนี้เป็นวิธีการขยายพันธุ์ที่รวดเร็ว แต่ได้จำนวนต้นไม่มากนัก โดยวัสดุปักชำสามารถเลือกใช้ได้หลายแบบ ได้แก่ สแฟกนัมมอส ขุยมะพร้าวผสมทรายหยาบ กาบมะพร้าวสับ หรือแกลบเผา (ซีเภาแกลบ) มีขั้นตอนดังนี้

- ๑.๑ เลือกกิ่งที่สมบูรณ์ เนื้อไม้ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป ใช้กรรไกรหรือมีดตัดกิ่งเป็นท่อนๆ แต่ละท่อนควรมีข้อติดอย่างน้อย ๒ ข้อ ลิดใบออกให้เหลือ ๑-๒ ใบ แต่ละใบให้ตัดใบออกครึ่งหนึ่งเพื่อลดการคายน้ำ จากนั้นใช้มีดบาดโคนกิ่งตาแนวเอียง ควรบาดเพียงครั้งเดียวเพื่อป้องกันเนื้อไม้ช้ำ

**หมายเหตุ อาจใช้มีดกรีดตามแนวตั้งรอบรอยตัด เพื่อเพิ่มพื้นที่การแตกราก, กิ่งที่แก่จนแห้งเป็น
 สีนํ้าตาลมักปักชำไม่ได้ผล

๑.๒ จุ่มหรือทารอยตัดด้วยสารกระตุ้นการเจริญเติบโตของราก หรือทาด้วยปูนแดงเพื่อป้องกันโรคเน่า

๑.๓ ปักชำกิ่งลงในวัสดุที่เตรียมไว้ให้ลึกประมาณ ๒ เซนติเมตร รดน้ำให้ชุ่ม หากสภาพแวดล้อมมี
 ความชุ่มชื้นเพียงพอ น้ำไปวางในที่ร่มรำไร ไม่ให้ถูกแสงแดดโดยตรง และควรรดน้ำให้ได้รับความชื้นสม่ำเสมอ
 ถ้ากิ่งไม่เน่าหรือแห้งไปเสียก่อน จะออกรากและแตกใบใหม่ภายใน ๑-๒ เดือน

หากพื้นที่มีความชื้นในอากาศน้อย หลังจากรดน้ำควรนำกระถางที่ปักชำกิ่งใส่ในถุงพลาสติก มัดปากถุงให้แน่น
 เพื่อรักษาความชื้น วางในที่ร่มรำไรโดยไม่ต้องเปิดถุงรอจนกว่ากิ่งออกรากดี เริ่มแตกใบใหม่ และแข็งแรงแล้ว
 จึงค่อยๆ เปิดออกวันละนิด หรือเจาะรูรอบถุงเพิ่มทุกสัปดาห์ เพื่อให้ต้นค่อยๆ ปรับตัว ใช้เวลาประมาณ ๑-๒
 เดือน เมื่อน้ำต้นออกจากถุงได้สำเร็จ และพืช ปรับตัวได้ดีแล้วจึงย้ายกระถางให้ได้รับแสงแดดมากขึ้น

ภาพ : พิธิบูลัม Carnivorous Plant

การดูแลรักษาหม้อข้าวหม้อแกงลิง

๑. ปุ๋ย

- ๑.๑ ปุ๋ยเกล็ดละลายน้ำ ควรเลือกใช้สูตรเสมอผสมน้ำเจือจางกว่าที่ระบุไว้ครั้งหนึ่งฉีดพ่นทางใบ เดือนละครั้ง
- ๑.๒ ปุ๋ยชีวภาพ ได้แก่ ปุ๋ยปลา ซึ่งมีไนโตรเจนสูง ทำให้ใบมีสีเขียวเข้ม ผสมน้ำอัตราส่วน ๑ ซีซี ต่อน้ำ ๑ ลิตร ฉีดพ่นเดือนละครั้ง
- ๑.๓ ปุ๋ยเม็ดละลายช้า เหมาะกับหม้อข้าวหม้อแกงลิงมาก แต่ควรเลือกใช้เป็นสูตรเสมอ ๑๕-๑๕-๑๕ หรือ ๑๖-๑๖-๑๖ ระยะเวลาการใส่ จะใส่ทุกๆ ๓ เดือน หรือ ๖ เดือน แล้วแต่ชนิดที่เลือกใช้

๒. โรค - แมลง

โรคส่วนใหญ่ที่พบจะมีเชื้อราเป็นสาเหตุสำคัญ การป้องกันง่ายๆ คือ หมั่นตัดแต่งใบเก่าทิ้ง อย่าปล่อยให้เน่าคาคับ และหากมีการระบาดให้ใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อรา เช่น แมนโคเซป แคบแทน โดยใช้ อัตราการใช้ตามที่ระบุ

แมลงที่พบ จะเป็นพวกหอยทากที่มักกัดกินยอดอ่อน หนอนและหนอนบุงชอบเจาะใบเป็นรู ตลอดจนไรแดง เพลี้ย และหนอนเจาะลำต้น การป้องกันกำจัดอาจทำได้ด้วยวิธีการกำจัดด้วยมือ หรือการใช้สารเคมี ได้แก่ คาร์บาริล ไดเมโทเอต ซึ่งเป็นสารกำจัดแมลง ส่วนหอยทากใช้เมทลดี-ไฮด์